

LÄRARHANDLEDNING

BACKA ON DRUGS

UTOPIA 2012

BACKA TEATER

LINDHOLMEN HISINGEN | WWW.BACKATEATER.SE | 031 708 71 00

Göteborgs Stadsteater

HEJ OCH VÄLKOMMEN!

Vi lever i en tid av individualisering och njutningsmaximering, i en anda av här och nu.

Var och en slåss för sig själv. Vad händer med framtiden och kollektivet? Omsorgen om kommande generationer? Hur vill dagens unga människor att deras värld ska se ut om 30 år? Och hur förhålla sig när Utopin så påtagligt finns inom räckhåll – i form av kemiska substanser, läkemedel eller alkohol? Backa Teater utforskar under säsongen 2012/13 drogerna, kampen och framtidsvisionerna i fyra olika uppsättningar som riktar sig till högstadiet och gymnasiet.

I det här lärarhandledningsmaterialet följer vi på Backa Teater upp teaterföreställningen "Utopia 2012" genom att diskutera droger ur ett existentiellt perspektiv.

Här finns, naturligtvis, möjlighet för dig som lärare att välja hur teoretisk du vill bli. Det går att diskutera ansvar utifrån olika värdefilosofiska normativa och etiska utgångspunkter. Vill ni så kan ni absolut ta tillfället i akt och diskutera Kants kategoriska imperativ i relation till en del av våra frågeställningar – eller så nöjer ni er med att bara lyfta värdediskussionen utifrån elevernas här och nu. Allt beroende på din kurs och elevernas ålder!

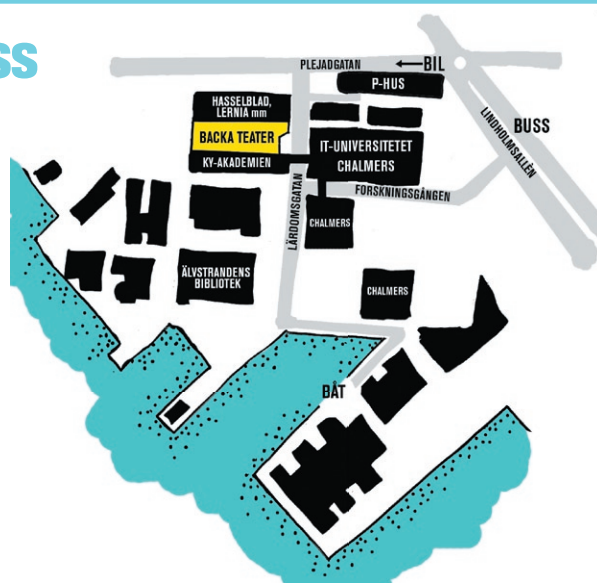
Eller så väljer du att bara helt enkelt låta dig inspireras av våra idéer och göra dina egna lektionsupplägg. Det är ju, som bekant, du som känner dina elever bäst!

Hälsningar

Eva Gartinger *Informatör, Backa Teater*

Stefan Åkesson *Dramaturg*

Hitta till oss

Båt Älvsnabben, Älvsnabbare
Hållplats Lindholmspiren
Buss 16, 30, 31, 99 mfl
Hållplats Lindholmen

MEDVERKANDE

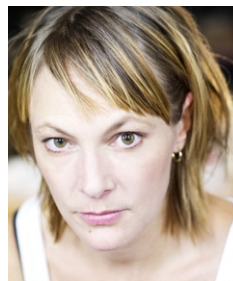
BAHADOR FOLADI

DAVID FUKAMACHI REGNFORS

YLVA GALLON

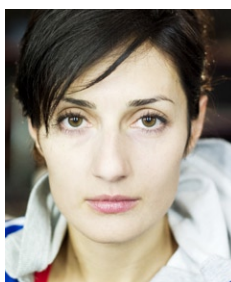
ANNA HARLING

MARIA HEDBORG

RASMUS LINDGREN

MARALL NASIRI

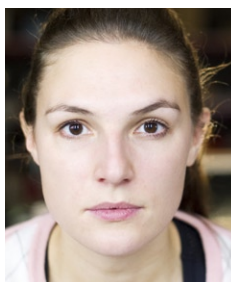
RAMTIN PARVANEH

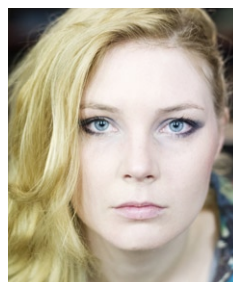
GÖRAN RAGNERSTAM

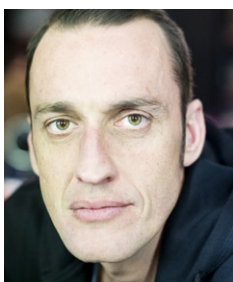
ULF RÖNNERSTRÄND

SANDRA STOJILJKOVIĆ

EMELIE STRÖMBERG

OVE WOLF

LARS VÅRINGER

STEFAN ABELSSON Musiker

DANIEL EKBORG Musiker

Premiär 27/10

MANUS & REGI MATTIAS ANDERSSON

SCENOGRAFI & KOSTYM ULLA KASSIUS

MASK LINDA BOIJE AF GENNÄS

LJUS TOMAS FREDRIKSSON

LJUD JONAS REDIG

DRAMATURG STEFAN ÅKESSON

MATS NAHLIN Musiker

BO STENHOLM Musiker

Kort om arbetet med Utopia 2012

Inför arbetet med Utopia 2012 har tre sociologistudenter intervjuat en lång rad människor. De intervjuade är missbrukare och socialarbetare, läkare, rehabiliteringspersonal, absolutister och drogliberala partyknarkare. Resultatet av intervjuerna blev nästan 700 sidor text; berättelser om rus och bakrus, abstinens och eufori. Det handlar om ångest, uppgivenhet, ensamhet och sorg. Men också om längtan efter något annat.

Om det går att dra några slutsatser av materialet är förstås osäkert. Möjligen går det att säga att vår tids individualistiska människosyn har inorporerats av missbrukarna själva. När din framgångssaga blir ditt eget ansvar så blir förstås också ditt nederlag ditt eget fel. På 70-talet var det samhällets och systemets fel att individer gick under, idag skyller inte ens missbrukarna på några andra än sig själva, varken på samhället eller på föräldrarna.

Mattias Andersson har redigerat, klippt och klistrat i materialet och skrivit till egna scener. Scenografen Ulla Kassius har skapat en scenografi som strävar efter att särskilja de olika element som tillsammans skapar en teaterföreställning; skådespelarna, texten, spelplatsen, musiken, rekvisitan, kostymen och sminket. (Redan här går det att starta en diskussion med eleverna efter att ni sett föreställningen; vilka olika saker berättar de betydelsebärande elementen? Vad berättar rörelsen? Musiken? Scenografin osv.)

Vi har pratat om beroenden och ansvar, längtan och utanförskap. Vi har sett en massa film och läst en massa böcker. Vi har skrivit musik och strukit i manus, provat och förkastat, provat igen och, i vissa fall, behållit. Kanske har vi också fått syn på oss själva – och på varandra?

Vi inser att vi lever i en cynisk värld där naiva, förenklade utopier står lågt i kurs. Det är förmodligen värre att uppfattas som korkad än att uppfattas som egoistisk eller profiterande. Kanske är just detta den största rädslan; att verka lite dum. Men vi tror att vi behöver varandra. Som en av skådespelarna uttryckte det, under en av repetitionerna:

”I det samhälle vi bygger så bygger vi bort vår egen funktion för varandra. Vi behöver ju inte längre varandra. Vi lånar böcker av en apparat, scannar våra varor själva på Ica, du behöver inte ens visa din bussbiljett för busschauffören, eftersom du stämplar själv, och all musik du behöver finns i din egen låda. Vi håller ju på att rationalisera bort oss själva.”

Därför krockar vi intervjumaterialet med Thomas Mores Utopia från 1516. För att ställa frågan om det finns alternativa sätt att se på människan och livet. Vi letar efter inre och yttre utopier och vill belysa såväl det personliga ur ett samhälleligt perspektiv som det samhälleliga ur ett personligt perspektiv. Med det lärarhandledningsmaterial du nu har i din hand hoppas vi att du ska kunna ta de perspektiven med dig in i klassrummet.

Droger

INTERVJUARE 1:

Eh... Vad är en drog?

OSKAR:

En drog?... Ja, det är väl... Som en... En substans som förändrar ditt... medvetandetillstånd... Det... eh... ah, förändrar dig, liksom som person... Eller nånting inne i din person, hur du uppfattar saker eller liksom allting utanför din person... Ja, det är väl det... jag kan säga... just nu... sådär...

Ja, vad är en drog? Vilka droger finns?

Alkohol, narkotika och psykofarmaka. Finns det mer? Är alkohol förresten en drog? Mediciner? Nikotin? Koffein?

Gör en lista på tavlan. Tyvärr (!) kan eleverna förmodligen namnen på fler droger och substanser än vi vuxna. Välkomna de diskussioner som uppstår. Vilka kriterier och definitioner har eleverna? Skiljer de sig åt eller är alla överens?

Vilken social kontext har olika droganvändanden? Vad är accepterat? Vad är kanske nödvändigt i vissa kretsar, för att få vara en del av gemenskapen? Vad får man absolut inte göra i de sammanhang där just ni rör er? Droganvändande är till stor del en fråga om normer.

Varför är det exempelvis så laddat att inte dricka? Bara genom att inte delta så blir min blotta närvaro ett ifrågasättande. Om ALLA är med i gemenskapen så fungerar den, om någon ställer sig utanför så börjar kanske gemenskapen krackelera?

Varför drogar människor?

Läs nedanstående utdrag högt i klassen, eller använd dem som underlag för en skrivuppgift. Vilka olika orsaker har Micha, Jennifer, Oskar, Stefan och Peter att använda olika substanser?

MICHA:

Man domnar av i hela kroppen och man kan knappt tänka ordentligt och man tänker på... asså, alla tankar du har går till någonting bra och du är bäst och du... liksom du vet exakt hur du ska göra fast du bara sitter såhär och halvsomnar...

INTERVJUARE 3:

Vad ser man?

MICHA:

Det är inga hallucinationer eller någonting utan det är mer att man sitter och mår jävligt bra bara. Och om du lyssnar på musik så låter ju allting bättre och alla filmer ser bättre ut...

JENNIFER

... Det är svårt just det där att man känner för mycket eller för lite... För när jag liksom är deprimerad, i alla fall för mig, så gör jag ju automatiskt om alla känslor till ångest. Alltså om jag är hungrig, om jag är i en dålig period och så blir jag hungrig så blir jag helt så här ba "aaaaaaaååå allting är förstört och nu, nä ingenting kommer att bli bra"... Ah men liksom du vet, det är ändå väldigt så här konkret, som minsta barn klarar av liksom att så här att okej, om jag äter någonting nu så blir det säkert bättre liksom, men ah... Sånt löjligt enkelt klarar jag liksom inte av när jag är nere i mörkret...

OSKAR

Jag dansade jag vet inte, jag kommer inte... jag vet inte hur länge det var, men två, två och en halv, två timmar kanske å bara dansat såhär och känt mig som i symbios med allting som var runt omkring mig å jag kände mig som att jag flöt in i allting så att jag var liksom i nån slags... ah, det var bara en skön kän-

la, det var som att jag var i allting... jag var med allting, såhär.

INTERVJUARE 1:
Med omgivningen?

OSKAR:
Ah precis

.....

STEFAN:
Ja, det har väl framförallt varit... kanske att döda, dämpa min sociala... ångest... för folk... eller vad man skall säga... eller all annan ångest också... det är nånting i bröstet... som jag liksom alltid haft, tror jag... och på nåt sätt, på olika sätt försökt hitta sätt, på nåt sätt att liksom döda den här... försökt trycka i mig allt jag kommit åt - liksom på laglig väg, nån gång olaglig - för att döva den...

.....

PETER:
Ja, jag kände att det var nåt som ba drog mig neråt, att det var, tänkte ba, hände grejer, och jag vet att bilen gick sönder och såna där grejer och ba "NEEEEEJ!" Att jag var otursförföljd och. Det blev massa kostnader hela tiden, jag tyckte att... Nu när vi hade lyckats spara ihop pengar, så paja bilen och, så måste jag lägga pengar på det och. Jag fatta inte att det var det man hade pengar till, att det händer saker hela tiden, det är därför man ska ha pengar. Jag acceptera inte att livet var så. Jag tänkte liksom livet skulle vara att inget går sönder och jag är lycklig hela tiden och allting bara flyter och är som det ska va. Så trodde jag livet, ville jag att livet skulle va. Jag tror det var därför jag var tvungen att dricka.

**Vilka fler orsaker kan klassen komma på?
Gör ännu en listan på tavlan.**

Exempel kan vara; Smärtlindring. Hunger. Ångestlindring. Sociala spärrar. Våga mera. Ta en paus. Bara vara, här och nu. Slippa prestera. Få vara ifred. Känna gemenskap. Söka kickar. Gå ner i vikt. Sova. Fylla tomrummet. Fly från verkligheten. Slippa ta ansvar.

Diskutera: Vad är det vi flyr ifrån? Vad är det vi längtar efter?

ANSVAR – FÖR OSS SJÄLVA OCH FÖR (VAR)ANDRA

Inom psykoanalysen talar man ibland om vårt behov av regression. Har vi ett sådant behov; av att få vara barnsligt ansvarslösa och slippa ta ansvar för vår situation, våra val och våra handlingar?

Läs nedanstående utdrag högt i klassrummet. Diskutera sedan; kan vi hållas ansvariga för saker vi gör under påverkan av droger? I vilken utsträckning?

B:

Eller vad fan jag nu gjorde, men jag var full, stenad, påtänd, jag hade fan tagit rippar och druckit hembränt, jag minns fan ingenting!

A:

Och att du är påverkad av rohypnoltabletter kombinerat med alkohol – du tänker att det skulle göra att vi ser mildare på det här?

B:

Ja... Eh... Jo... Men jag var inte... jag...

A:

Så du var inte du? Du var någon annan? Och därför tänker du på något sätt att vi skulle se mildare på det här? Att vi liksom skulle förlåta det här? Att det var ett annat "du" än den som sitter framför mig här som gjorde det? Och att det "du" som sitter här just nu därför inte alls är ansvarig för att den här misshandeln skett? Att vi liksom skulle döma ett annat "du" än dig?

B:

Alltså jag...

A:

Och att du heller inte skulle vara medveten om – vilket i stort sätt varenda barnunge vet – att om man kombinerar rohypnol med alkohol så får man kraftigt ökad aggressivitet och ökad benägenhet till fysiskt våld?

B:

Nej, det...

A:

Och du tycker dessutom inte att det medvetna, nyktra "du" som aktivt kombinerat dessa droger för att sedan förvandlas till "ett annat du", du tycker inte att detta nyktra "du" kan göras ansvarigt och dömas för överhuvudtaget någonting som hänt under den aktuella kvällen?

B:

Jag... Vet verkligen inte... Jag...

I pjäsen "Utopia 2012" resonerar en narkosläkare kring vårt ansvar för varandra. Hon har precis räddat livet på en man som tagit GHB. Mannen behandlar läkaren aggressivt och hotfullt. Läkaren blir arg och tappar lusten att ta ansvar för människor som behandlar sin omgivning illa.

Vad tycker ni i klassen? Har vi människor alltid ansvar för varandra? Är det alls mitt problem om du går ner dig?

...han tyckte nog bara att han var jäkligt ball på nåt sätt. Jag kände bara att han var en jäkligt misslyckad person som utsatte sitt barn och sin fru för detta liksom. Och dom här jobbiga exemplaren, dom stöter vi på ganska ofta. Och då frågar man sig själv... Har man nåt ansvar liksom för en sån idiot?... Har jag egentligen ett ansvar för en sån människa?... Har vi liksom alla ett ansvar för en sån människa?...

Är det då ditt problem om jag går ner mig? Eller ska du skita i det? I vilken utsträckning ska människor få göra som de vill? Och om de ska få göra som de vill med sina liv – ska vi andra då behöva betala för rehabilitering och vård med våra skattepengar? Samtidigt; om missbruk är en sjukdom – då ska vi väl alla vara med och betala för den vård som krävs, precis som för alla andra sjukdomar? Eller?!

NÄR ANSVARET GÅR FÖR LÅNGT; OM MEDBEROENDE

Var börjar och slutar en missbrukares ansvar för sina närmaste? De som, mer eller mindre frivilligt, blir medberoende till den missbrukande. De som kanske tar för mycket ansvar för den missbrukande? De som oroar sig, trösttar, håller om, skjutsar till akuten, lånar ut pengar på obestämd tid, torkar upp kräks och avföring, lagar mat, tvättar av och bäddar ner och ofta ljuger och skyddar den missbrukande på alla sätt som finns? Det finns barn som tar hand om sina föräldrar, varje dag, för att få livet att fungera. Är det ok?

OBS! Att ta sig ur ett medberoende kan vara svårt. Dels kan det kännas som om du sviker, som om den missbrukande inte har någon annan i hela världen. Men ännu svårare kan vara det faktum att det ju faktiskt kan kännas bra att få känna sig akut behövd av någon. Det kan kännas som att din självkänsla stärks av att du hjälper någon som inte klarar sig på egen hand. Frågan är bara vad du får betala i mått av tid, kraft, pengar, betyg, energi och vänskapsrelationer? Hur mycket ansvar får du egentligen ta – och vad får du betala? Frågan är om det är värt priset..?!

Hit kan du vända dig om du tänker att du på något sätt blivit medberoende till någon:

www.bonavia.se

Bra sida för dig som behöver känna att du inte är ensam!

www.maskrosbarn.org

På maskrosbarn.se kan du chatta anonymt med unga människor som själva vuxit upp med missbrukande och/eller psykiskt sjuka föräldrar. Maskrosbarn anordnar också lägerverksamhet för ungdomar från 14 år.

Adda på maskrosbarnorg@hotmail.com

Det går också att ringa på tel. nr 0735-444023

Att knarka är förstås att bara bry sig om sig själv. Kanske är det det mest egoistiska vi kan ta oss för? Men det kostar inte bara för våra anhöriga. Hela vårt samhälle får betala – och i slutändan vi själva. Följande text är hämtad ur tidskriften "Modern Psykologi" nr 3/2012.

Baksmällan.

Och här är priset för berusningen:

Alkohol

Hur mycket dricker vi?

9,2 liter ren sprit per person och år.

Så många dricker för mycket: 1 000 000 personer

Så många har ett missbruk: 780 000 personer

Så många är beroende: 330 000 personer

Alkoholrelaterade dödsfall per år: 6 000

Fylleslagsmål: Alkohol är inblandad i 80% av alla allvarliga våldsbrott. 40% av alla brottsoffer är påverkade av alkohol. Du har 25 gånger större risk att hamna i bråk eller vara med om en olycka med 1 promille i blodet. Och 80 gånger större risk att hamna i bråk eller vara med om en olycka med 1,5 promille i blodet.

Berusningsnivå: Om en person som väger 75 kilo dricker sex stora starköl så är han eller hon snabbt uppe i en berusningsnivå på 2 promille.

Risker med alkohol:

Magproblem.

Cancer i munhåla, svalg, struphuvud och matstrupe.

Bröstcancer.

Minskad fruktsamhet.

Nedbrytning av musklerna.

Koncentrationssvårigheter.

Sämre minne.

Demens.

Infektioner.

Sämre leverfunktion.

Levercancer, skrumplever.

Högt blodtryck.

Hjärtsvikt.

Ångest.

Depression.

Sömnrubbingar.

Själv mord.

Narkotika.

Prövat narkotika någon gång: 700 000 personer.

Missbrukare i Sverige, osäkra uppgifter: 26 000-30 000.

Vanligaste drogerna: Cannabis, ecstasy, amfetamin.

Risker med cannabis:

Ångest.

Panik och paranoia.

Sämre minne.

Sämre uppmärksamhet.

Större risk för olyckor.

Psykos.

Sämre lungfunktion.

Risker med ecstasy:

Olycksrisk.

Aggressivitet.

Sömnsvårigheter.

Ångest.

Psykos.

Värmeslag med påverkan på njurar, medvetande, blodomloppet.

Vattenförgiftning som kan leda till dödsfall.

Skador i hjärnans celler.

Risker med amfetamin, kokain, crack:

Kollaps och i värsta fall död.

Oregelbunden hjärtverksamhet.

Sämre koordination.

Kollaps.

Utbrändhet.

Viktförlust.

Vitaminbrist, undernäring.

Balansrubbingar.

Rastlöshet.

Sömlöshet.

Delirium.

Hallucinationer.

Hål i nässkiljeväggen.

Källa: (Modern Psykologi 3/2012) Vårdguiden, Alna, CAN, Rådgivningsbyrån i narkotikafrågor, Göteborgs universitet, riksdagen, Statens folkhälsoinstitut. Siffrorna gäller Sverige.

UTOPIER

Om det är såhär det är; om vi behöver alla dessa substanser för att uppnå lycka/frihet/gemenskap eller frid – vad är det då för fel på vardagen/verkligheten/livet/samhället? Är det själva verkligheten vi behöver ändra på?

Det finns flera tänkare som har funderat över vad de tyckt varit galet med världen, och som formulerat olika utopiska tankar. En av dem var Thomas More, som skrev om ett fantasiland där allt var mycket bättre än i det England där han själv levde.

I och med den texten gav han namn åt det som vi sedan kommit att kalla för utopier.

Vad är en utopi?

Ordet utopi kommer alltså från Thomas Mores bok Utopia från 1516, som sedan givit namn åt hela genren. Utopia är grekiska och betyder ingenstans. Själva namnet på genren avslöjar att det rör sig om fantasi och fiktion.

Idén om ett lyckoland eller ett paradiset har alltid funnits. De flesta religioner har en berättelse om ett paradiset som väntar efter döden. Det som skiljer utopin från paradiset, är att utopin är skapad av människor och inte av gudar.

För ska man vara lite strikt i sin användning av ordet utopi så är det just vad det är: en litterär genre, som visserligen lägger sig nära samhällsvetenskap, politik och filosofi, men som **har sitt upphov i den mänskliga fantasin och kreativiteten**. Bakom alla utopier finns en författare, som drömt och fantiserat fram ett samhälle som ska garantera lyckan åt (de flesta av) sina medborgare. Vissa av författarna har visserligen gått längre och inte nöjt sig med att drömma, utan har försökt att realisera sina idealsamhällen – men ställda inför naturlagar, verkliga människor och realpolitik har resultatet allt som oftast blivit något annat än vad de drömde om. De flesta samhällsexperiment med sitt ursprung i en utopi har varit kortlivade. Samtidigt har många av de tankar som presenterats i utopins form, blivit etablerade och välbekanta i vårt samhälle. På 1500-talet framstod exempelvis tanken på gemensamt finansierad vård eller allmän skolgång som helt främmande och orealistisk.

Jämför nedanstående utopister med varandra. Vad är det som förenar dessa tänkare? Vad skiljer dem åt? Vilka spår har de lämnat efter sig i dagens samhälle?

Platon

427 f.Kr.-347 f.Kr.

Den brittiske matematikern och filosofen Alfred Whitehead lär ha sagt att all europeisk filosofihistoria är en fotnot till Platon. Oavsett sanningshalt i påståendet är Platon en portalfigur i västerländskt tänkande och i hans dialogsamling "Staten" hittar vi en av de första nedtecknade utopierna. Till skillnad från hans samling kring rättsfilosofi "Lagarna", som var avsedd att omsättas i praktiken, så verkar "Staten" vara just ett fantiserat idealsamhälle. Platon erkänner (genom karaktären Sokrates) att idealstaten inte går att genomföra på grund av människans driftsstyrda natur.

Platons idealstat utgår från den grekiska statsstaten. Det är alltså en förhållandevis liten organisation. Enligt Platon bör staten vara delad i tre skikt:

1. Väktarna, vars uppgift är att förnuftigt och rättvist styra.
2. Soldaterna, vars uppgift är att försvara staten.
3. Näringsidkarna, vars uppgift är att producera.

Redan vid tidig ålder skall barn skiljas från sina föräldrar och uppfostras av samhället. På så sätt skall barn inte känna sina föräldrar och föräldrar inte sina barn och därmed undviks alla former av nepotism. Barnen sätts i skola och undervisas och steg för steg sällar man ut barnen och placerar dem i de skikt där de är mest lämpade.

Platon förordar ett sinnrikt avelsprogram, där staten genom arrangerade lotterier ser till att män och kvinnor med goda anlag förökar sig med varandra och på så sätt upprätthåller det goda blodet i staten.

Störst intresse visar Platon för det översta skiktet – väktarna. Väktarna rekryteras bland de invånare – både män och kvinnor – som har en fallenhet för filosofi. Enligt Platon är de mest lämpade att styra, eftersom de vill filosofera och komma fram till det rätta och det goda och därigenom inte är intresserade av makt. Däremot bör inte de som vill styra, styra eftersom makten riskerar att korrumpas dem. För att garantera att väktarna inte korrumpas av sin makt, så får de inte äga något, utan lever i egendoms gemenskap och de får heller inte skaffa barn.

Platons visar ett förakt för lagar och byråkrati. Staten styrs genom väktarnas auktoritet, godhet och förnuft. Platons idealstat är således autokratisk, makten är knuten till en person och inte kodifierad eller institutionaliserad. Flera idéhistoriker argumenterar för att det är i Platons idealstat som man finner fröet till 1900-talets fascistiska ideologier – inte bara genom tanken på avelsprogram, utan också då fascismen syftar till att bygga en stark stat där alla är underställda en personknuten och auktoritär ledning.

Thomas More

Född 1477 (eller 1478) och avrättad 1535 för sin vägran att stödja Henrik VIII i att avskilja England och den engelska kyrkan från Vatikanen och katolicismen.

More var inte bara författare, han var också jurist och statsman och under en tid innehade han posten som lordkansler i England, vilket var det högsta statliga ämbetet och motsvarar ungefär premiärminister.

Utopia skrevs 1516, precis efter att européerna hade tagit sig till Amerika och i boken sägs Utopia vara en ö som ligger i den Nya Världen.

Utopia är ett samhälle som är noga planlagt och detaljstyrt. Alla städer ser likadana ut, har lika många invånare och det är samma avstånd mellan dem. Det är ett samhälle som är förnuftsstyrt och jämlikt. Utoperna har avskaffat pengar och privategendom och därmed finns ingen girighet eller fattigdom.

Alla deltar i samhällets försörjning. Det finns ett system med arbetsrotation, som gör att människor omväxlande bor i städerna och ägnar sig åt ett hantverk man behärskar och omväxlande bor på landet och arbetar med jordbruk. More menar att då alla arbetar och ingen lever på någon annans bekostnad, så räcker det med sex timmars arbetsdag för att klara samhällets behov.

I Utopia värdesätter man medmänsklighet och medkänsla. De sjuka vårdas med omsorg, men de gamla och sjuka som känner att de inte längre kan bidra med något till samhället, väljer att ta sina egna liv för att på så sätt inte ligga samhället till last. Det ses som en god död att välja att ända sitt egna liv.

Mores Utopia är ett rätt strikt patriarkat med ett sorts tjänstemannastyre. De mest förnuftiga och goda männen utses att inneha alla styrande poster medan kvinnorna, förutom att arbeta med hantverk eller jordbruk tillsammans med männen, också är skyldiga att laga den mat som serveras i gemensamma matsalar.

Charles Fourier

1772-1837.

Efter en tids tjänstgöring i den franska armén, verkade Fourier som köpman i Lyon och, efter att ha blivit ruinerad, som kontorist.

Fourier var en skarp kritiker av kapitalismen och lönearbetet, som han menade alierade människor från sig själva och gjorde dem olyckliga. Istället drömde och skrev han om ett samhälle som var helt lustdrivet och byggde på frivillighet.

Grunden i Fouriers utopi är "falangstären". En falangstär är ett litet samhälle där människor både bor och arbetar tillsammans på korporativistisk grund. D.v.s. att den är inte en helt kommunistisk egendomsgemenskap, men att den styrs med allas bästa för ögonen och helt demokratiskt. Falangstären styrs till stora delar genom konsensusbeslut.

Fourier beräknade att det finns 810 ”manliga” människotyper och 810 ”kvinnliga” människotyper. Idealt sett skulle en falangstär då utgöras av 1620 personer, en av varje typ, men han kunde tänka sig upp till 2000 personer. Genom att det fanns en av varje typ, så fanns det också en arbetsuppgift som passade någon och som den gärna gjorde med lust och glädje. Ville man kunde man byta arbetsuppgift och även göra lite olika under dagen.

Fourier är en av de första feministerna. Vissa historiker hävdar att det var han som myntade begreppet feminist. För Fourier var kvinnan absolut jämställd mannen och han var en stark kritiker av äktenskapet som han såg som sanktionerad prostitution. För Fourier var det en befängd tanke att man kunde äga en annan människa och i falangstärerna tänkte han att man tillämpade fri kärlek – på kvinnornas villkor så att män inte kunde undkomma ett eventuellt faderskapsansvar.

Fourier var en originell och udda personlighet och det är ibland svårt att avgöra vad han verkligen menar och vad som bara är skämt och satir. Bl.a. skriver han att i framtiden kommer arméer inte att strida. Istället avgör man slag, genom att arméerna ställer upp framför varandra och sedan tävlar i att baka de bästa pastejerna. På så sätt avgör man både en konflikt, samtidigt som man föder befolkningen istället för att orsaka nöd och svält.

Ayn Rand

Ayn Rand föddes som Alisa Zinovyevna Rosenbaum i Tsar-Ryssland 1905. Hon lämnade, det som då var Sovjetunionen 1926 och bosatte sig i USA.

Ayn Rand skrev romaner, noveller och filmmanus fram till 1957 – då hon gav ut sitt magnum opus *Och världen skälvde* som är en utopistisk roman där hon lägger fram sitt egna filosofiska system som hon kallar objektivism. Efter 1957 skrev hon artiklar och essäer om objektivismen och höll privata föreläsningar för sina anhängare.

Och världen skälvde utspelar sig i ett sorts USA under 30-talet. Rand beskriver ett samhälle med stor statlig kontroll, höga skatter och hög omfördelning mellan rika och fattiga. Samtidigt börjar samhällets mest begåvade individer – arkitekter, ingenjörer och företagsledare att försvinna. Den unga företagsledaren Dagny Taggart beslutar sig för att hitta alla dessa försvunna människor. Efter en resa tillsammans med sin älskare Hank Rearden finner hon dem i ett undangömt samhälle i bergen i Utah.

Genom karaktären John Galt, som leder entreprenörernas strejk, utvecklar Rand en samhällssyn som menar att det är stöld att beröva människor frukten av deras arbete genom skatt. När staten driver in skatt, så finns det alltid ett underliggande hot om våld. Antingen betalar man skatt eller så kastas man i fängelse. Rand menar att varje människa har den moraliska rätten till produkten av sitt arbete. Har man lyckats genom hårt arbete, kreativitet och driftighet, så äger ingen annan rätten att ta det ifrån en. Rand menar också att utan entreprenörerna skulle samhället rasa samman, liksom hennes fiktiva USA gör när entreprenörerna flyr till Utahs berg.

I Rands samhälle finns ingen stat, ingen kyrka och ingen gud. Det individuella mänskliga förnuftet är det som styr. Alla gemensamma projekt genomförs som frivilliga överenskommelser mellan autonoma och rationella individer. Exempelvis inser alla att man som individ tjänar på att ha ett brandförsvaret och därför samarbetar man kring det. Genom att alla gör rationella val, så maximeras nyttan och samhället skapar hela tiden nya innovationer. I Rands samhälle har ingen rätten att kränka någon annan, men ingen kommer heller försvara dina rättigheter om du inte gör det själv.

I Rands utopi står individen och hennes rättigheter i centrum och hon gör ingen åtskillnad mellan män och kvinnor. Kritiken man kan rikta mot Rands utopi, är att det inte finns plats för misslyckanden, sjukdom eller svaghet. Människor som inte är driftiga eller kreativa, blir utlämnade åt de lyckades eventuella välvilja.

Mer om Utopia

Nedanstående texter återfinns i manuset till "Utopia 2012"!

I första delen av boken Utopia från 1516 beskriver författaren Thomas More tillståndet i dåtidens Europa. Det är ett samhällssystem som håller på att kollapsa av ekonomiska kriser och människor tvingas överge sina traditionella yrken för att kastas ut i arbetslöshet, fattigdom och misär. Girigheten, egoismen, brutaliteten och kriminaliteten breder ut sig och de enda problemlösningar som används är fängelse eller dödsstraff. I boken Utopias andra del berättas om en skeppare som finner en ö mitt ute i havet. Denna ö heter Utopia och här lever utoperna - ett folkslag som inrättat ett samhälle som tycks fullständigt rättvist, jämlikt och lyckligt. All egendom är gemensam, ingen invånare saknar något den behöver och t.ex. är deras pottor gjorda av guld och ädelstenar eftersom den sortens ekonomiska värden är fullständigt meningslösa för människorna i landet Utopia.

Eftersom all egendom är gemensam i landet Utopia tycks heller ingen sakna något. Och varför skulle man vara rädd för att någon som är säker på att den aldrig kommer att sakna någonting kommer att be om något som den inte behöver? Girighet och stöld är ju en följd av att människor är rädda att lida brist på något. Den sortens laster är fullständigt främmande för utoperna. Även krig och våld avskyr man i Utopia av hela sitt hjärta och anser det vara en angelägenhet för vilda djur. I motsats till nästan alla andra folk tycker de inte att det finns något lika förnedrande som att vinna anseende genom våld och krigsföring.

I Utopia vårdas alla sjuka med kärleksfull omsorg. De som lider av obotliga sjukdomar lämnas aldrig ensamma, utan man samtalar med dem och lindrar deras plågor med alla till buds stående medel. Att göra sig lustig över eller visa förakt för en sjuk eller en vanskapt anses tyda på ett sjuk och vanskapt inre hos den som visar föraktet, inte på svagheter hos den som blivit sjuk eller vanskapt. Den sjuke har ju ingen möjlighet att bli kvitt sitt lyte, som den friske i sin dumhet klandrar som ett karaktärsfel. Man pratar heller inte om något som att en människa är "misslyckad", när man vet att varje människa i det stora hela lever sitt liv för att just inte misslyckas.

Det finns också en övertygelse om att den sjuke, den ensamme, den vanskapte och den misslyckade inte är ett problem endast för en enskild läkare, en enskild familjemedlem eller en enskild barmhärtig medmänniska utan att ansvaret istället är gemensamt för precis alla vuxna medborgare i landet Utopia.

Diskussionsuppgifter:

Låna boken på biblioteket och läs delar högt i klassrummet. Diskutera; får verkligen alla vara med i Mores utopi? Vilka inkluderas och vilka exkluderas? Är alla verkligen lika mycket värda i landet Utopia? Är alla lika mycket värda i er skola? I er stad? I vårt land? I världen?

Tidsandan idag.

Vilket *tidsperspektiv* upplever ni i klassen att olika lösningsfokus har idag? Är det långsiktiga eller kortsiktiga lösningar vi har för ögonen när vi diskuterar vår miljöpåverkan, vår kärnavfallsförvaring, vårt behov av ångstdämpning eller hur vi värderar ekonomiska kvartalsrapporter?

Politiken idag.

Finns det några visioner? Vilka olika fördelningspolitiska och rättvisepolitiska idéer finns på den politiska arenan idag? Vilka konsekvenser menar de olika förespråkarna att olika strategier skulle kunna tänkas ha? Spelar det någon roll om vi tänker utvecklingsoptimistiskt eller – pessimistiskt? Oavsett om dina elever går i 9:an eller i åk 3 på gymnasiet så kan det vara intressant att diskutera olika sätt att se på utveckling, rättvisa och ekonomiska samhällsstrukturer.

Nu har vi kanske tillräckligt på fötterna för att börja formulera våra egna utopiska tankar. Be eleverna att särskilt fundera över i vilken utsträckning människor i drömsamhället har ansvar för sig själva och för varandra...!?

Slutligen; en uppgift i att formulera **ett alldeles eget Utopiskt samhälle**.

Ett hem i drömsamhället.

Hur är husen byggda? Hur ser de ut?

Hur många bor i ett hem? (Bor man med äldre släktingar eller med vänner eller flera familjer i samma hem etc.)

Vad äter man?

Hur produceras det man äter?

Vem producerar det?

Ett barn föds i drömsamhället

Hur många är föräldrarna?

Vilka är föräldrarna?

Hur kom barnet till?

Vilka är där när barnet föds?

Vem tar hand om barnet?

Vem hjälper barnet att bli vuxen?

Hur ser människor ut? Om människor är annorlunda än idag, på vilket sätt?

Hur har förändringen gått till?

En arbetsdag i drömsamhället

Är alla specialister eller ska alla vara med och göra allt?

Hur lång är en arbetsdag?

Behöver man ta sig till och från arbetet? Hur gör man det?

Vad äger man gemensamt? Vad äger man privat? (Finns det pengar?)

Hur löser man problem som kräver många människor?

(Bestämmer ett fåtal eller bestämmer man gemensamt?)

Hur löser man uppgifter som är farliga och tunga (t.ex. sophantering)? Vem gör dem?

Ett brott i drömsamhället

Vad är lagligt och olagligt?

Hur förhindrar man brott?

Vem bestämmer straff? (Finns det några straff? Hur ser straffen ut?)

Vem/vilka stiftar lagar?

En medaljutdelning i drömsamhället

För vad får man medalj i drömsamhället?

(Får man ens medalj, eller får man något annat sorts pris?)

Hur ser en vacker miljö ut där man delar ut priset?

Hur firar man medaljen/personen som gjort något viktigt?

Länkar och tips!

Filmer

Requiem for a dream

Dom kallar oss Mods

Barnen från Bahnhof Zoo

Trainspotting

Ett anständigt liv.

Jag vill inte leva detta livet. (Om GHB)

Basketball diaries

TV-serien "The Wire"

Böcker

Om utopier:

Gerd Brantenberg, *Egalias döttrar*

Thomas More, *Utopia*

Ronny Ambjörnsson, *Fantasin till makten!*

Om droger, beroenden och medberoenden:

Mia Törnblom, *Så dumt!*

Lo Kauppi, *Bergsprängardottern som exploderade*

Åsa Linderborg, *Mig äger ingen*

Sofia Rapp Johansson *Tills skulderbladen blivit vingar*

(Obs! Innehåller extremt starka beskrivningar av sexuella övergrepp mot barn.)

Temanummer om droger: **Modern Psykologi**. Nr 3/2012

Tonårsparlören 2012 utgiven av Statens Folkhälsoinstitut. Går att beställa, lyssna på eller ladda ner gratis på www.tonarsparloren.se Finns också att hämta på exempelvis Systembolaget.

Hemsidor:

www.vartfemtebarn.se

Handlar om alla de barn som lever med föräldrar med riskabel narkotika- eller alkoholkonsumtion.

www.bonavia.se

För barn och ungdomar som lever i familjer där det förekommer missbruk.

www.maskrosbarn.org

Maskrosbarn är en ideell förening som stödjer ungdomar som har föräldrar som missbrukar och eller är psykiskt sjuka.

www.drogportalen.se

Ett samarbete mellan ett stort antal organisationer och myndigheter med fakta och nyheter om droger.

www.drugsmart.com

vänder sig främst till ungdomar med fakta om droger

www.bris.se

BRIS – för dig som är ung (för dig upp till 18 år): 116 111

Öppet mån-fre kl 15-21, lör-sön kl 15-18

www.al-anon.se

Al-Anon (för anhöriga och vänner till alkoholister) kontakttelefon: 070-610 96 61. Öppet: tis kl. 19-21, övrig tid telefonsvarare med möjlighet att lämna meddelande.

www.aa.se

AA, Anonyma alkoholisters jourtelefon: 08-720 38 42

Öppet alla dagar kl 11-13 och 18-20.

www.simon.org.se

Svenskar och Invandrare mot narkotika. En resurs i kampen mot droger och en bro mellan invandrare, flyktingar och det svenska samhället. Har lokal-föreningar i hela landet.

www.can.se

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Fakta om droger och en biblioteksdatbas.

www.sportfront.se

Stiftelse som arbetar aktivt mot droger, våld och rasism.

Övrigt:

Barnteamet Bruno

Göteborgs Stads stöd till barn och ungdomar med missbrukande föräldrar.

Vasaplatsen 3, telefon 031-367 92 50